

Posudek diplomové práce

Bc. Kateřina Kousalová

The Value of Human Existence

Předložená práce se zabývá analytickým přístupem k otázce existence a její hodnoty, včetně otázky, zda dát existenci přednost před jejím opakem. Zvolenými mysliteli, kteří zastávají jasně protikladné postoje, jsou David Benatar a Derek Parfit. První část práce je věnována Benatarově obhajobě antinatalismu. Po úvodní diskusi významu tohoto termínu se autorka soustředí na hlavní Benatarovy argumenty včetně asymetrického argumentu, který označuje za argument ústřední, podle něho „má přítomnost bolesti významnější záporné důsledky než nepřítomnost slasti, jež nemá záporné důsledky žádné.“ Tento argument je oporou Benatarovy hlavní teze: existence je každopádně zdrojem utrpení, a to bez ohledu na jakýkoli (případný) kladný či bohatý obsah života, takže bychom neměli být příčinou dalších životů. Nakolik Benataru chápou, přestože svůj asymetrický argument formuluje pomocí komparace a stupně („významnější záporné důsledky“), bolest či utrpení pro něj nabývá absolutní záporné hodnoty: pokud přijmeme, že žádná existence nevyloučí jistý stupeň utrpení, musíme odmítnout jakoukoli další novou existenci.

Pro výklad Dereka Parfita v další části práce vychází autorka především z etiky postoje k budoucím generacím a z problému kvality života a štěstí v dané společnosti. Autorku přitom zajímají průniky těchto dvou odlišných problémů, či snad přesněji jejich vztah k otázce hodnoty života a k tomu, jak smysluplně tematizovat plnohodnotný život. V diskusi Parfita vykládá práce jeho *non-identity problem* (související s obdobou vztahu k mému budoucímu já a vztahu k jiným lidem) i jeho tzv. odpudivý závěr, jenž se týká – volně řečeno – možného součtu štěstí v dané populaci, tedy možnosti, že by souhrnné štěstí mnoha většinou nešťastných životů celkově převážilo štěstí menšího počtu dobře žijících jedinců. Práce probírá různé aspekty Parfitovy pozice s dobrou znalostí jeho argumentů a za použití další literatury, zároveň však s velmi chvályhodným vlastním odstupem (. Stejně jasné a přehledné je pak výslovné srovnání (v další části práce) Bentarových a Parfitových názorů na hodnotu lidského života. Toto srovnání též předznamenává Závěr práce, jenž dochází k tomu, že ani jeden z obou myslitelů nenabízí jednoznačně přijatelné řešení diskutovaných problémů, přičemž platí, že stejně jako Parfit nenabízí průkaznou argumentaci pro své přesvědčení o kladné hodnotě lidské existence, ani Benatar nemá přesvědčivý argument pro to, že by v *každém* životě hrálo převažující roli utrpení.

Vzhledem k tomu, nejsem odborníkem na diskutovanou problematiku, předesílám, že mé hodnocení práce bude jednoznačně kladné, k čemuž bych připojil jen několik následujících poznámek (které snad podporují autorčin závěr).

První poznámka je čistě historická, přesto však na místě. Na samém začátku práce se dozvíme, že většina filosofických autorů jako by automaticky přijímala prospěšnost čili kladné hodnocení samotné lidské existence, přičemž uvedeným příkladem je Aristotelem. Za zmínku ale stojí, že téma hodnoty a žádoucí povahy existence bylo ve skutečnosti diskutováno v řadě antických filosofických škol, jejich různé argumenty probírá velmi nedávná monografie Davida Machka *The Life Worth Living in Ancient Greek and Roman Philosophy* (Cambridge 2023). V této souvislosti bych rád zmínil jen jednu věc, týkající se Benataru. Jeho argumentace o slasti a bolesti snadno připomene některé epikurejské diskuse, přičemž nanejvýš pozoruhodné je, že Bentara nakonec *převrací* epikurejský postoj, podle něhož i dočasná slast činí život hodným toho, abychom jej žili, což nemůže fakt existujícího utrpení zásadně ohrozit.

Druhá poznámka je jiného rázu a týká problému, který ve vykládaných textech znovu a znovu vyvstává. Stručně řečeno, jde o problém *neexistujícího* subjektu. Není-li i filosoficky

vzdělaný čtenář zběhlý v současné metaetice, při četbě Benatarova i Parfita se občas těžko brání otázce, zda skutečně existují nějaké silné argumenty týkající se prostě neexistujících (tj. nikoli zemřelých, ale nikdy počatých) osob. Lze o tom, co neexistuje, uvažovat *jako by* to existovalo, a pak tuto „jako by“ existenci takřkájíc odečítat? K této otázce možná poukazuje i Benatarovo uznání, že (cituji originál) „people who already exist, even though their lives are inextricably linked to harm, typically have an interest in continuing to live.“ Problémem není, zda je to pravda; problém spočívá v tom, že jiní lidé než ti „kdo již existují“, prostě neexistují a tato radikální asymetrie bytí a nebytí se dost zásadně liší od, například, asymetrie slasti a bolesti (vzhledem k mé profesní deformaci se mi vracejí vzpomínky na Parmenida, nemluvě v jiném rejstříku o Spinozovi).

K ozvěnám *tohoto* problému snad patří i asymetrie mezi úvahou v měřítku generací a úvahou o narození jednotlivého člověka. Patrně naivně mám pocit (a je to skutečně pocit), že mezi úvahou týkající se *všech* budoucích životů a úvahou o případné *jedné* nové existenci je zásadní rozdíl, který má velmi praktické dopady – viz například možnost odmítnout být sám příčinou jednotlivé existence *proto*, aby se *zlepšil* život ostatních. Jde však o rozhodnutí ve stavu nutné neznalosti týkající se „budoucích generací“, přičemž ani případná znalost by v tomto ohledu neměnila nic na to, že rozhodnutí nemít děti se týká výhradně příslušných ne-rodíčů a nikoho jiného se týkat nemůže, bez ohledu na to, že bude mít neznámý nepřímý vliv na budoucí stav věcí (zmíněné rozhodnutí nemít děti s ohledem na přelidnění je z tohoto hlediska legitimní, aniž bychom k němu potřebovali poukaz na utrpení každé existence).

Protože se nejsem jistý, zda se mi daří problém formulovat, snad to lze zkusit i s užším uplatněním na některé úvahy David Benatarova: i kdybych souhlasil s tím, že by pro každého bylo lepší nenarodit se, tento souhlas nemám jak prakticky uplatnit – případné rozhodnutí nemít děti *není* takovým uplatněním, protože není *na koho* by bylo uplatněno; rozhodnutí nemít děti se týká pouze ne-rodíčů, nikoli osob, které každopádně nebudou existovat (nejde o negaci života již konkrétního dítěte). Což vše poukazuje k otázce, *jak přesně* lze i z hlediska analytické filosofie formulovat některé základní etické náhledy. Výsledek může být navíc ve zvláštním rozporu s naší zkušeností světa kolem nás. Jako příklad bych na závěr uvedl citaci ze strany 17, v níž je líčena Benatarova pozice v otázce „druhé asymetrie“ čili „the prospective beneficence asymmetry“: „In the second asymmetry, Benatar notes the strangeness and inconsistency of reasoning about whether or not to have children. I guess you could say that people generally reason that bringing a child into existence is a benefit to that potential future child. Benatar points out that the same reasoning does not usually apply in the opposite scenario. That is, people do not usually use potential harm and suffering as a reason not to have a child.“ Na jedné straně mám jistou obtíž s představou páru, který s vážnou tváří pronáší „rozhodli jsme se mít dítě, protože to pro něj bude dobré.“ Na druhé straně jsem se však více než jednou setkal s poukazem na utrpení jako důvod dítě nemít – a ne vždy je tento poukaz nutné podezírat z čistého alibismu.

Otázky adresované zkoumaným myslitelům samozřejmě nic nemění na hodnocení dobře strukturované a formulované práce, jejíž závěry – nakolik se mohu ještě jednou vrátit ke starým autorům – nejsou možné až tak vzdáleny pozici starého stoicismu, jenž (zjednodušeně řečeno) pokládal existenci či život za něco hodnotově neutrálního: život nemá vlastní morální hodnotu, kterou mají jen *způsoby* života. K této reminiscenci už zbývá jen dodat, že před ústní obhajobou navrhuji práci předběžně hodnotit jako *výbornou*.

Praha, 2. 9. 2023

Karel Thein
Ústav filosofie a religionistiky